

ja apareix un cop en el S. XIII (Arnau de Vilanova, *AlcM*), després en el XV (*Rec.* de Micer Joan, a. 1466, parlant dels *formigons*, *BABL* VII, 323) i en Jaume Roig, que ens mostra l'ús dietètic (cf. la cita del *Llibre de la Pesta* de 1587 en el *DAG.*) i el gran menyspreu en què els tenien: «e-m reprengué / gran malaltia / --- tirí camí, / fora'l portal, / vés l'espital / d'En Clapés dit / --- una setmana / hi mengí *blets*, / cols e brots frets, / prou ansalada, / may carn cuynada» (*Spill*, v. 961); «en el ràfec d'un terradet, entre *blets* mústics i ravenisses seques, quatre o cinc pardals estarrufats panteixaven», Ruyra (*Pinya de Rosa* I, 76), «la teulada estava feta un jardí de *blets* i ravenisses», id. (*Parada*, 168). Altrament avui és un mot usat d'un cap a l'altre del domini lingüístic (*blets* com a mala herba típica, a Ralleu, 1960; en valencià, veg. la valuosa explicació de Cavanilles, II, 327).

El més important dels compostos de BETA presenta en català també la mateixa contaminació amb BLITA: és *bleda-rave*, el vell i més genuí sinònim de *remolatxa*. És formà per composició amb RAPA 'nap rodó', si bé el poble i fins la gent més culta hi sent el mot *rave* (RAPHĀNUS), que en l'origen, és clar, no hi tingué res a veure. Però la grafia amb *-e* que hom ha preferit per aquestes raons, si bé anti-etimològica, no és capritxosa, com ho mostra la variant popular *bledərābək* (Biure d'Empordà, 1931, i molts llocs), men. *betarràvec* (Moll, *AORBB* I, 207, que almenys en aparença té aires molt etimològics en el primer component), a la Catalunya francesa *bledərābə* (Ralleu, 1960) i en molts altres punts es conserva la terminació inalterada (cf. *BDC* XVII, 7.39; XIX, 35). És un compost que té la seva seua principal a França, en el Nord i més en el Midi (*FEW* I, 374; II), i que fora d'allà solament s'estén fins al Piemont, *biarāva*, des d'on s'ha propagat a Sardenya (Sud i Nord), MLWagner, *ARom.* XVI, 1932, 144.

Car, pel que fa als països ibèrics és dubtós que siguin gaire antics ni el portuguès *beterraba*, ni el català ni les formes castellanues. En aquesta llengua no es documenta *beterraga* fins a 1696 i *betarraga* fins al *DAut.* (1726); la major part de la documentació allí és d'Amèrica, on el trobem des de l'Argentina fins a l'Equador (a Mèxic *betabel* en forma encrueada), i amb una variant amb *-r* senzilla que revela procedència francesa; en el castellà d'Espanya sembla haver tingut sempre poca extensió, i la *-g* és probable que nasqués en el País Basc, en el curs d'una transmissió des de França, car probablement es deurà a la influència dels collectius bascos de noms de plantes, que terminen en *-aga*, ajudant-hi també la labilitat extrema de les consonants basques; és veritat que en basc només veiem una forma *betarga*, guipuscoana (Azkue, cf. Bertoldi, *ARom.* XVIII, 215), però aquesta mena de síncopes no tenen en basc res de desusat, de manera que en aquest cas pot ser recent (veg. més sobre el cast., en *DCEC* I, 453).

Pel que fa al català, no hi ha del mot més que documentació recent: 1839, Labèrnia (manca encara en el diccionari Torra i Belvitges) i l'extensió de l'a-

rea popular del mot no sembla ultrapassar els límits dels bisbats d'Elna, Girona i Vic, ultra Menorca (crec que no Mall., almenys no consta així en Amengual, *DAG.* ni *AlcM*). Data i extensió geogràfica que fan sospitar una importació francesa. Cal, però, tenir en compte, que a l'altra banda dels Pirineus tampoc no sembla ser gaire antic. En llengua d'Oc solament el documentem en els diccionaris dialectals moderns (allà des dels Alps fins a les Landes i des del Poitou fins a l'Erau i al límit català), i en francès només des de 1600. Tindrà, doncs, raó M-Lübke (*HistFrGr.* II, 163) quan, a base d'aquesta mena de composició, afirma que ha de ser un mot creat per naturalistes. Des de la terminologia de certs sectors de gent entesa, degué estendre's el mot, per via culta, per tot França.

DERIV.: *Bledada. Bledar. Bledassa. Bledejar. Bledera. Blederia. Bledica.* De *blet*: *bledó, bleterar.* + *Bledomora* [1840, *DFgra.*, com a equivalent d'un cast. «bledomora» que no explica; no *Damen.* ni *AlcM*].

¹ El fr. *bette* per la seva *tt* hauria de ser mot mig-savi o més aviat suposaria una variant vulgar *BETTA: com que no sembla gaire fundada la teoria d'un manlleu cèltic en llatí, cal veure sobre aquest detall la nota de Rohlf, *Litbl.* XLVII, 360-1, que aplega casos i consideracions de valor, relatius a aquest fenomen; val a dir que en quasi tots els altres es veu més justificada la modificació de tipus «intensiu». —
² Asín, *Glos. Hisp.-Mus.*, 36-7.

³⁰ BLEDA, 'esponerós', 'exuberant de salut i bellesa', mot valencià d'origen incert; està en evident relació amb el mallorquí *baldana* 'esponera externa d'una planta', mot que s'estén a Menorca, Maestrat i Tortosa, si bé allí aplicat a carns i robes sobrants; àrea geogràfica que fa pensar en un origen aràbic; potser un derivat de l'àr. *bālda* (i *bālad*) 'ciutat', que té derivats amb els sentits de 'ciutatà', 'burgès', 'apàtic, indolent', d'on hauria passat a ser 'de bon regent, de còrpora opulenta'. □ 1.ª doc.: 1764, Carles Ros; 1851, *Dicc.* Escrig.

Segons Ros: «lozano quando se toma por gallardo y ayroso; también dize *bledà* el valenciano al árbol frondoso y a las plantas, legumbres y hortalizas que van en pujaña y sazón dize *bledanes*» (56).

⁴⁵ Escrig defineix «frescachón: aplicase a la persona robusta y de presencia hermosa; *bledá* (l'arbre o planta): lozano; *bledanament*: lozanamente; *bledania*: lozanía; se aplica a las personas y a los árboles y plantas». Recordem els versos de Llorente: «blana, polida, sonrisent, *bledana*, / l'alegre barraqueta valenciana ---», «alta, ben pareguda, *bledana*, no molt grossa!», i de l'abstracte «perquè l'herba d'abril sa *bledania*...». Joaquim Bodria (València, c. 1905) menys poèticament, però amb frase més viva i quotidiana: «li buscarem bona dida, / *bledanota* i de bon cor» (*Libret de Versos*). *AlcM* hi afegeix excel·lents exemples de Pascual Tirado i d'Enric Valor, que recomano veure directament, i que, donat l'estil de les obres a què pertanyen, tenen de més a més la virtut d'assegurar-nos que el mot és d'ús popular des de Castalla fins a la Plana de